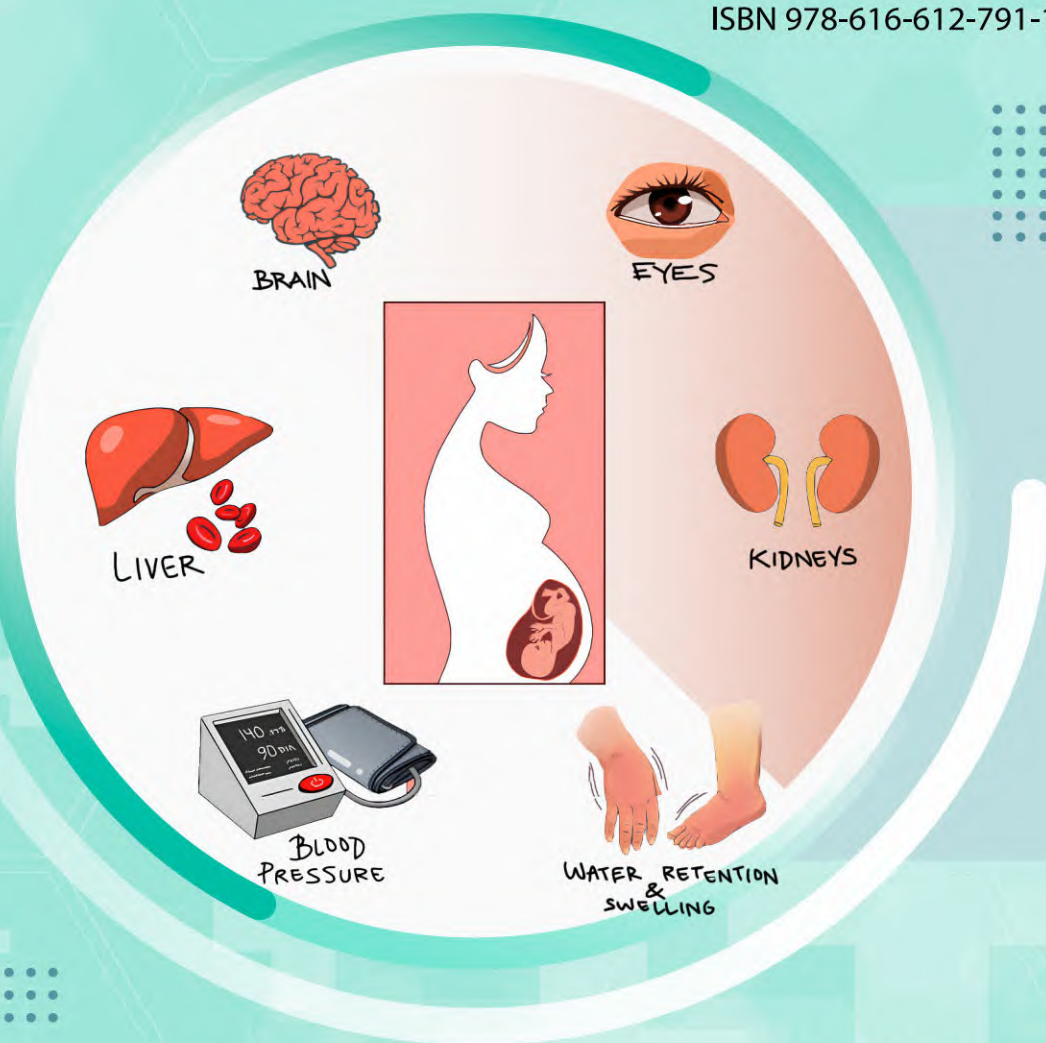

การพยาบาลสตรีตั้งครรภ์ที่มีภาวะความดันโลหิตสูง และเบาหวานขณะตั้งครรภ์

Nursing Care of Women with Pregnancy Induced Hypertension
and Gestational Diabetes Mellitus

ISBN 978-616-612-791-1

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ ก้าวหน้าไกล

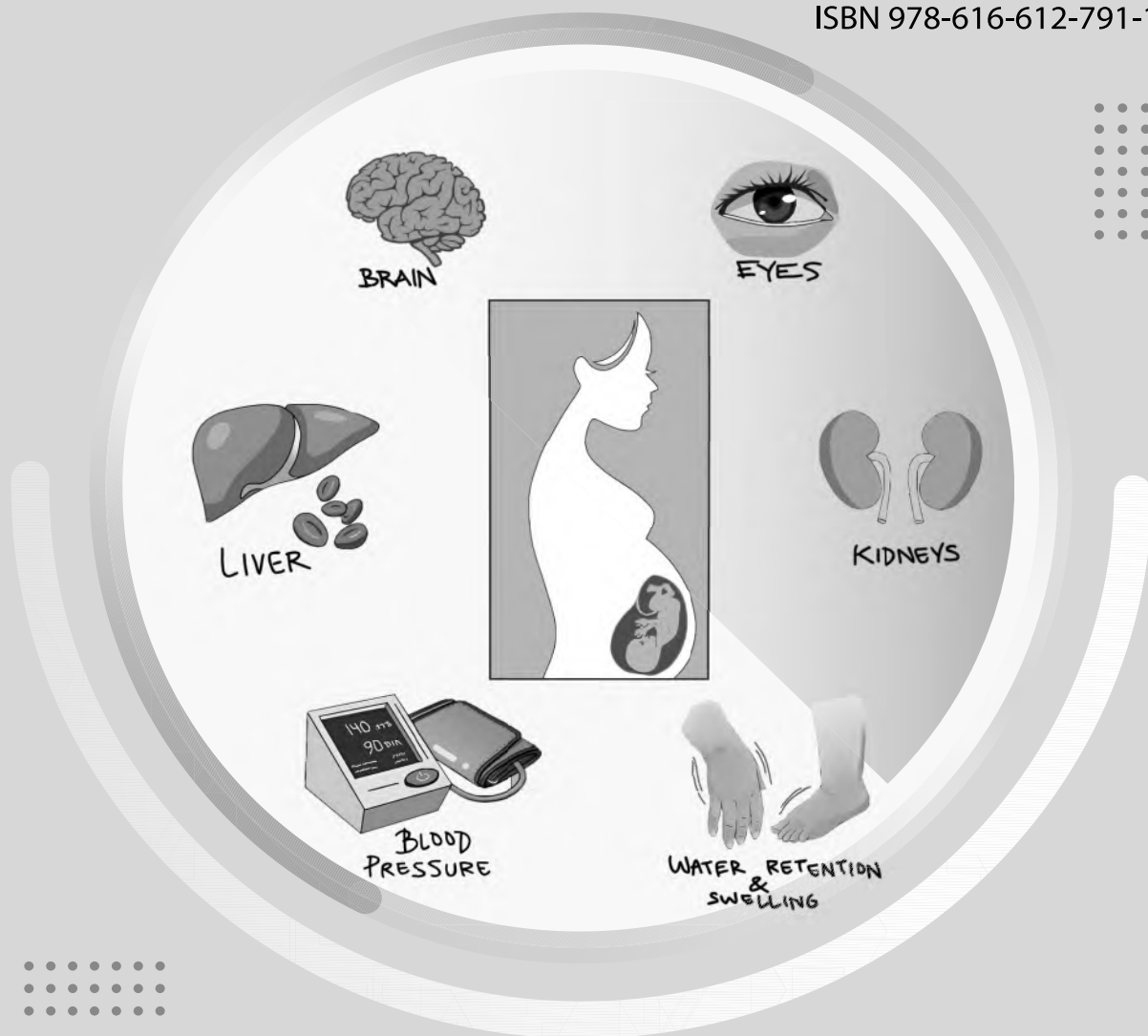
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พ.ศ. 2568

การพยาบาลสตรีตั้งครรภ์ที่มีภาวะความดันโลหิตสูง และเบาหวานขณะตั้งครรภ์

Nursing Care of Women with Pregnancy Induced Hypertension
and Gestational Diabetes Mellitus

ISBN 978-616-612-791-1

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ ก้าวหน้าไกล

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พ.ศ. 2568

การพยาบาลสตรีตั้งครรภ์ที่มีภาวะความดันโลหิตสูง และเบาหวานขณะตั้งครรภ์

ISBN : 978-616-612-791-1

ผู้แต่ง : รองศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ ก้าวหน้าไกล

จัดทำโดย : รองศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ ก้าวหน้าไกล
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ต.ขามเรียง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม 44150
โทร. 043-754357

พิมพ์ครั้งที่ 1 : มิถุนายน 2567

พิมพ์ครั้งที่ 2 : เมษายน 2568

จำนวน : 300 เล่ม

ราคา : 150 บาท

พิมพ์ที่ : หจก. โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา
232/199 หมู่ที่ 6 ถ.ศรีจันทร์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40000
โทร. 081-7174207 Email: klungpress@hotmail.com

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมหลักการ ข้อมูลความรู้ทางวิชาการมาจากหนังสือ ตำรา งานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารวิชาที่เกี่ยวข้อง รวมถึงจากประสบการณ์การสอนนิสิตนักศึกษาพยาบาลในสถาบันอุดมศึกษาเกือบ 20 ปี หนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 6 บท ได้แก่

บทที่ 1 พยาธิสภาพของความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์

บทที่ 2 บทบาทพยาบาลในการดูแลสตรีที่มีความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์

บทที่ 3 กรณีศึกษาและการพยาบาลสตรีตั้งครรภ์ที่มีภาวะความดันโลหิตสูง

บทที่ 4 พยาธิสภาพของโรคเบาหวานขณะตั้งครรภ์

บทที่ 5 บทบาทพยาบาลในการดูแลสตรีที่มีภาวะเบาหวานขณะตั้งครรภ์

บทที่ 6 กรณีศึกษาและการพยาบาลสตรีที่มีภาวะเบาหวานขณะตั้งครรภ์

หนังสือเล่มนี้มีลักษณะเด่นคือมีเนื้อหาที่ทันสมัย มีเกร็ดความรู้ (Tips) ให้ในประเด็นที่สำคัญสำหรับพยาบาลหรือนิสิตนักศึกษาพยาบาล นอกจากนี้ผู้เขียนได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาไว้ด้วย ผู้เขียนหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงกับการดูแลผู้รับบริการต่อไป

ผู้เขียนขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อเสนอแนะทำให้หนังสือมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานที่ช่วยอ่านตรวจทาน รวมถึงครูอาจารย์ และสตรีตั้งครรภ์ที่เปรียบเสมือนครูคนหนึ่ง ตลอดจนนิสิตและครอบครัวของผู้เขียนที่ให้การสนับสนุนและให้กำลังใจจนสำเร็จ

รองศาสตราจารย์ ดร.จรรวณ ก้าวหน้าไกล

ผู้เขียน

คำนิยม

ปัญหาความดันโลหิตสูงและเบาหวานขณะตั้งครรภ์เป็นภาวะที่พบได้บ่อยที่พยาบาลแผนกสูติศาสตร์ที่ทุกคนต้องดูแลผู้ป่วยกลุ่มนี้ ซึ่งเป็นภาวะที่ต้องอาศัยการทำงานเป็นทีมสหสาขาวิชาชีพ ขณะเดียวกันความรู้และวิธีการดูแลผู้ป่วยกลุ่มนี้ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา จึงมีความจำเป็นที่พยาบาลซึ่งเป็นหลักของทีมสหสาขาวิชาชีพในการดูแลผู้ป่วยจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการร่วมดูแลผู้ป่วยกลุ่มความดันโลหิตสูงและเบาหวาน หนังสือเล่มนี้ที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรรุวรรณ ก้าวหน้าไกล ได้จัดทำขึ้นเป็นการสรุปความรู้ที่ทันสมัย มีงานวิจัยที่ทันสมัย มี Tips ในประเด็นสำคัญสำหรับพยาบาลซึ่งเกิดจากการได้สอนและนิเทศนิสิตพยาบาลเป็นเวลานาน ผมในฐานะสูตินรีแพทย์ได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้วเชื่อได้ว่าหนังสือเล่มนี้จะเกิดประโยชน์กับผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาพยาบาลที่ต้องเจอผู้ป่วยกลุ่มนี้แน่นอน จะได้เกิดความมั่นใจในการร่วมดูแลผู้ป่วย อันจะทำให้เกิดผลดีต่อตัวผู้ป่วยอีกด้วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์เทพลักษณ์ ศิริธนะวุฒิชัย
คณบดีคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คำนิยม

การเขียนหนังสือหรือตำรา ถือเป็นหน้าที่หนึ่งของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาที่แสดงถึงการพัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาการของอาจารย์ จากความตั้งใจ ความมุ่งมั่นเพื่อให้ได้หนังสือที่มีคุณค่าทางวิชาการ จึงขอชื่นชมผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรรุวรรณ ก้าวหน้าไกล ที่ได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะในการเขียนหนังสือเรื่อง การพยาบาลสตรีตั้งครรภ์ที่มีภาวะความดันโลหิตสูงและเบาหวานขณะตั้งครรภ์ ซึ่งเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาที่ทันสมัย เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพยาบาลที่ผู้เขียนได้จากการค้นคว้า ประสพการณ์การพยาบาลและประสบการณ์การสอนนิสิตนักศึกษา ตลอดจนผลงานวิจัยที่ใช้ในการสนับสนุนเนื้อหาของหนังสือให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จึงสมควรได้รับการยกย่องชมเชยเป็นอย่างยิ่ง และหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อบุคลากรทางการพยาบาล บุคลากรสาธารณสุข นิสิตนักศึกษาพยาบาล และผู้สนใจทั่วไป ในการนำความรู้จากหนังสือเล่มนี้ไปใช้ในการปฏิบัติงานและดูแลผู้รับบริการได้เหมาะสมต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.สร้อย อนุสรณ์ธีรกุล
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
คำนิยาม	ข-ค
บทที่ 1 ความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์	1
ความหมายของความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์	1
ชนิดของความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์	2
ความดันโลหิตสูงเนื่องจากการตั้งครรภ์	3
พยาธิสรีรวิทยา	3
กลไกการเกิดพยาธิสภาพ	4
สรุปกลไกการเกิดโรค	5
ปัจจัยส่งเสริม	6
การวินิจฉัยและการจำแนกความรุนแรงของความดันโลหิตสูงเนื่องจากการตั้งครรภ์	7
อาการและอาการแสดง	9
ผลกระทบต้ออวัยวะที่สำคัญ	9
ผลกระทบของภาวะความดันโลหิตสูงต่อสตรีตั้งครรภ์	11
ผลกระทบของภาวะความดันโลหิตสูงต่อทารก	13
แนวทางการป้องกันและบริหารจัดการ Preeclampsia และ Eclampsia	15
แนวทางการดูแลรักษา PIH	17
แนวทางการดูแลรักษา Preeclampsia และ Gestational hypertension	21
การให้แอสไพรินในการป้องกันและรักษาภาวะครรภ์เป็นพิษ	23
สรุป	25
เอกสารอ้างอิง	26
บทที่ 2 บทบาทของพยาบาลในการดูแลสตรีตั้งครรภ์ที่มีภาวะความดันโลหิตสูง	31
บทบาทพยาบาลในการพยาบาลสตรีตั้งครรภ์ที่มีภาวะความดันโลหิตสูง	31
บทบาทของพยาบาลในระยะตั้งครรภ์ ระยะคลอด และหลังคลอด	32
บทบาทพยาบาลในระยะตั้งครรภ์	32
บทบาทพยาบาลในระยะคลอด	33
บทบาทพยาบาลในระยะหลังคลอด	35
บทบาทพยาบาลเกี่ยวกับการให้ยา	36
เอกสารอ้างอิง	42

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 3 การศึกษาและการพยาบาลสตรีตั้งครรภ์ที่มีภาวะความดันโลหิตสูง	43
กรณีศึกษา (ระยะรอคอย)	43
การประเมินภาวะสุขภาพ	44
การวินิจฉัยการพยาบาล	47
การวางแผนการพยาบาล ปฏิบัติการพยาบาลและการประเมินผลการพยาบาล	47
สรุปกรณีศึกษา	57
สรุป	58
เอกสารอ้างอิง	58
บทที่ 4 เบาหวานขณะตั้งครรภ์	60
ความหมาย	60
ชนิดของเบาหวานขณะตั้งครรภ์	60
พยาธิสภาพ	61
สาเหตุ	62
การคัดกรองและการวินิจฉัย	64
ปัจจัยเสี่ยงต่อการเป็นเบาหวานขณะตั้งครรภ์	66
การประเมินความเสี่ยงต่อการเป็นเบาหวานขณะตั้งครรภ์	67
ผลกระทบของเบาหวานต่อการตั้งครรภ์	68
ผลกระทบของการตั้งครรภ์ต่อเบาหวาน	72
การดูแลรักษาเบาหวานในสตรีตั้งครรภ์	72
สรุป	73
เอกสารอ้างอิง	74
บทที่ 5 บทบาทพยาบาลในการดูแลสตรีที่มีภาวะเบาหวานขณะตั้งครรภ์	78
การควบคุมอาหาร พลังงาน และน้ำหนักร่างกาย	78
การออกกำลังกาย	80
การจัดการตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด	81
การติดตามน้ำตาลปลายนิ้วด้วยตนเอง	82
การจัดการความเครียด	83

สารบัญ

	หน้า
การเลือกวิธีการคลอด	83
การฉีดวัคซีนป้องกันโควิด-19	84
การติดตามหลังคลอด	84
สรุป	84
เอกสารอ้างอิง	85
บทที่ 6 กรณีศึกษาและการพยาบาลสตรีตั้งครรภ์ที่มีภาวะเบาหวาน	
กรณีศึกษา (ระยะตั้งครรภ์)	87
การประเมินภาวะสุขภาพ	88
การวินิจฉัยการพยาบาล	90
การวางแผนการพยาบาล ปฏิบัติการพยาบาลและการประเมินผลการพยาบาล	90
สรุปกรณีศึกษา	103
สรุป	103
เอกสารอ้างอิง	104
ดรรชนี (Index)	105
ประวัติผู้เขียน	108

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1.1 ลักษณะการฝังตัวและหลอดเลือดของรกที่ปกติและผิดปกติ ในระยะที่ 1 และ 2 ของโรค	5
ตาราง 1.2 ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติในการบริหารจัดการ Pre-eclampsia และ Eclampsia ในระยะต่างๆ	15
ตาราง 2.1 ยาที่ใช้บ่อยในสตรีที่มีความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์ในโรงพยาบาล	37
ตาราง 4.1 เปรียบเทียบพยาธิสภาพของการตั้งครรภ์ปกติและการตั้งครรภ์เบาหวาน	64
ตาราง 4.2 เกณฑ์ในการวินิจฉัยเบาหวานขณะตั้งครรภ์	66
ตาราง 4.3 เป้าหมายการควบคุมน้ำตาลก่อนและหลังอาหาร	73
ตาราง 5.1 เกณฑ์การตรวจ 75-g 2-hour OGTT หลังคลอดและการแปลผล	84

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1.1 การฝังตัวและเส้นเลือดของรกที่ปกติ (Normal) เปรียบเทียบกับภาวะผิดปกติของเส้นเลือดที่ตีบแคบใน Pre-eclampsia	4
ภาพ 1.2 พยาธิสภาพที่ส่งผลกระทบต่ออวัยวะที่สำคัญ	11
ภาพ 1.3 ผลกระทบของความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์ต่ออวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย	12
ภาพ 1.4 บทบาทของแอสไพรินในการช่วยลดการทำงานของ Thromboxane A ₂ เพื่อป้องกันภาวะครรภ์เป็นพิษ	23
ภาพ 4.1 การเปลี่ยนแปลงของ β -cell, Glucose concentrate และ Insulin sensitivity ของครรภ์ปกติและครรภ์เบาหวาน ก่อน-ขณะ-หลัง การตั้งครรภ์	63
ภาพ 4.2 วงจรการทำงานของ β -cell ต่อการตอบสนองต่อ glucose concentrate ในสตรีตั้งครรภ์ที่เป็นเบาหวาน	63

บทที่ 1 ความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์

Hypertension in Pregnancy

รองศาสตราจารย์ ดร.จรรณ ก้าวหน้าไกล

ความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์ (Hypertension in pregnancy) เป็นภาวะแทรกซ้อนทางอายุรศาสตร์เกิดร่วมกับการตั้งครรภ์ที่พบบ่อยที่สุด และยังเป็นสาเหตุสำคัญในการเสียชีวิตของมารดาและทารก ความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์พบได้ประมาณร้อยละ 4.6 ของสตรีตั้งครรภ์ทั่วโลก (Abalos, Cuesta, Grosso, Chou & Say, 2013; Samara et al., 2022) และร้อยละ 5-8 ของการตั้งครรภ์ในสหรัฐอเมริกา (Boghossian et al., 2014) จากข้อมูลของ World Health Organization (WHO) พบว่า เป็นสาเหตุการตาย 1 ใน 10 ของมารดาในทวีปเอเชียและแอฟริกา เป็นสาเหตุการตาย 1 ใน 4 ของมารดาในทวีปละตินอเมริกา และภาวะครรภ์เป็นพิษ (Eclampsia) ยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มารดาและทารกทุพพลภาพและเสียชีวิตมากที่สุด (WHO, 2013; Gudeta & Regassa, 2019) ความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์ส่วนใหญ่เกิดจากการตั้งครรภ์ (Pregnancy induced hypertension) และส่วนน้อยเกิดจากความดันโลหิตสูงเรื้อรังที่เป็นอยู่ก่อน (Chronic hypertension) ภาวะแทรกซ้อนของความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์สามารถให้การดูแลและลดอันตรายลงได้หากได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดและถูกต้องจากแพทย์และพยาบาลขณะอยู่โรงพยาบาล รวมถึงการให้ความรู้ที่เหมาะสมในการปฏิบัติตัวของสตรีและสมาชิกในครอบครัวในการช่วยดูแลสตรีตั้งครรภ์เมื่อกลับบ้าน

ความหมายของความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์

ภาวะความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์ (Hypertension in pregnancy) คือ ภาวะที่มี Systolic blood pressure (SBP) ≥ 140 mmHg หรือ Diastolic blood pressure (DBP) ≥ 90 mmHg โดยการวัด 2 ครั้งห่างกันอย่างน้อย 4 ชั่วโมง (ราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย, 2558; National high blood pressure education program working group on high blood pressure in pregnancy, 2000) โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ (Kintiraki, Papakatsika, Kotronis, Goulis & Kotsis, 2015) ได้แก่

- 1) Mild (SBP 140-149 และ DBP 90-99 mmHg)
- 2) Moderate (SBP 150-159 และ DBP 100-109 mmHg)
- 3) Severe (SBP ≥ 160 และ DBP ≥ 110 mmHg)